

U potrazi za pričom

Brešić, Vinko, ur. 2011. *Pjesme i priče. Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić. Kritičko izdanje.* Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske. 380 str. ISBN 978-953-6842-28-5

Interes za Ivanu Brlić-Mažuranić i njezina djela ne jenjava već više od jednoga stoljeća. Naime, otkako je 1902. izdala svoju prvu knjigu *Valjani i nevaljani*, Brlićka je odmah svojom pripovjedačkom energijom, stilom i duhom dala naslutiti buduću poziciju kanonskoga imena hrvatske dječje (ali ne samo dječje) književnosti. Od početka je stekla i blagonaklonost književne kritike i publike. Njezina najpoznatija djela poput *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* i *Priča iz davnine* doživjela su nebrojena izdanja, a *Šegrt Hlapić* uskoro slavi i svoj stoti rođendan. Tim je čudnija situacija da sve do prije nekoliko godina nismo imali pravog kritičkog izdanja Brlićkinoga književnoga opusa. No zahvaljujući projektu *Sabranih djela* čiji je glavni urednik Vinko Brešić, a nakladnik Matica hrvatska, dobili smo već tri sveska kritički obrađene književne građe. Prvi svezak, koji su priredili **Cvjetko Milanja** i **Kristina Grabar**, i o kojem će biti riječ u ovom tekstu, sadrži pjesme i priče Ivane Brlić-Mažuranić, drugi njezine romane (već spomenutoga *Šegrta Hlapića* te *Jašu Dalmatina*), a treći bajke i basne.

Iako su *Pjesme i priče* u projektu koncipirane kao prvi svezak, kronološki izlaze treće po redu, poslije svezaka *Romani* (2010) te *Bajke i basne* (2011). Razlog tomu je što se priređivanje Brlićkinih priča i pjesama pokazalo mnogo težim i zamršenijim poslom, nego što se to u početku činilo, kako je pojasnio i urednik. Naime, trebalo je pronaći i obraditi sva dostupna izdanja i verzije (rukopisne, strojopisne, tiskane) njezinih pjesama i priča, a problem je u tome što je autorica mnoge svoje tekstove objavljivala prvo u periodici, tek potom u zbirka, ili ih je 'selila' iz jedne zbirke, tj. knjige u drugu. To je naravno otežalo posao priređivačima, koji su ipak upornošću i filološkom pedantnošću uspjeli napraviti uzorno kritičko izdanje Brlićkinih pjesama i priča. One možda nisu tako poznate i omiljele čitateljima kao *Šegrt Hlapić* ili *Priče iz davnine*, ali nisu ništa manje vrijedan i zanimljiv dio njezinoga opusa.

Prvi svezak počinje, kako mu i priliči, prvim objavljenim djelom Ivane Brlić-Mažuranić, *Valjanima i nevaljanima* iz 1902., objavljenima u vlastitoj nakladi u Slavonskom Brodu. Već nam podnaslov *Pripoviedke, priče i pjesmice za dječake* daje naslutiti koji je predmet autoričina interesa – kratke priče i pjesme posvećene djeci, uglavnom poučnoga i zabavnoga tona. Zbirka se sastoji od pet priča i šest pjesama koje se naizmjenice redaju. Zanimljivo je da se Brlićka toga rasporeda uglavnom držala i u sljedećim svojim zbirka priča i pjesama. No, vratimo se *Valjanima i nevaljanima*. Poznato je kako je Ivana Brlić-Mažuranić svoje prve pjesme i priče napisala za vlastitu djecu, što objašnjava i u svojoj *Autobiografiji* mnogo godina kasnije, navodeći kako je dugo vremena smatrala da se „spisateljstvo ne slaže s dužnostima ženskim“ (Vinko Brešić, ur. *Autobiografije hrvatskih pisaca*. Zagreb: AGM, 1997., 524), no upravo je pišući prvo za svoju, a potom i za tuđu djecu koja su generacijama

odrastala na njezinim pričama, pronašla mogućnost spisateljskoga rada i samoostvarenja. Upravo se pripovijetke iz *Valjanih i nevaljanih*, koje kombiniraju realistične i fantastične narativne elemente, mogu smatrati prvim predznakom Brlićkinoga pomnoga traganja za pravom riječju i pravom pričom, koje će svoj najljepši rezultat dati u kasnije nastalima *Pričama iz davnine*.

Druga zbirka, *Škola i praznici*, tiskana je 1905. u Zagrebu, u nakladi Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora. Čine je „male pripovijetke i priče iz dječjega života“ (41), ukupno 12 pjesama i 16 pripovijedaka. Također je možemo smatrati dijelom Brlićkine prve spisateljske faze u kojoj je još uvijek prisutno početno razvijanje i kultiviranje autorskoga stila i jezika, no već je za tu zbirku bila dobila pohvalne kritike, primjerice i od A. G. Matoša.

Iduća zbirka *Slike* tiskana je 1912. u tiskari C. Albrechta u Zagrebu te je sadržavala isključivo pjesme i nije bila namijenjena djeci. Zbirka ima i predgovor u kojem autorica piše o svom nadahnuću i procesu nastanka pjesama, osobito ističući želju da neke od slika iz prirode i vlastite mašte „otme prolaznosti“ i „preda drugima“ (81). Pjesme su uglavnom pejzažne, no neke su nadahnute i narodnim pjesmama i likovima iz slavenske mitologije (npr. „Dvie slike“).

Prvi svezak *Sabranih djela* donosi nam nadalje *Knjigu omladini* koju je Ivana Brlić-Mažuranić objavila 1923. u Zagrebu, u vlastitoj nakladi. Knjiga počinje opsežnim uvodnim esejem „Omladini o idealima“, a potom se izmjenjuju priče i pjesme, slično kao u prvim dvjema zbirkama. No upravo je uvodni esej najzanimljiviji dio ove zbirke – u njemu autorica iznosi svoj etički i estetički *credo* i pritom mladim čitateljima prenosi dragocjene životne pouke. Brlićka iskazuje iznimno razumijevanje i ćutilnost za mlade i njihove mladenačke nestrpljivosti te piše: „[...] jer vi, dakako, ne ljubite dugačkih uvoda, a ja opet želim, da sa radošću i sa ljubavlju pročitate sve, što je u ovoj knjizi“ (97), ali sebi svojstvenom blagošću i upornošću izriče važnu poruku: „Čitajte, učite, savnujte, budite neumorni – no kad naučite, kad pročitate, kad već osjetite u sebi snagu vlastitoga rasuđivanja, onda tražite savjeta jedino u svoje oplemenjene duše i u zdravoga razuma svojega. Budite samostalni i odlučite snagom vlastitog uma i vlastitog srca: što je lijepo? što je dobro?“ (122)

Tekst „Omladini o idealima“ važan je i zanimljiv dio Brlićkina opusa, jedan od njezinih najljepših i najnadahnutijih tekstova. U njemu se obraća mladima u najosjetljivijem, adolescentskom periodu života kada se formiraju karakter, ideali i životne vrijednosti i kada su sve mogućnosti otvorene. Ivana Brlić-Mažuranić već je u ono vrijeme, prije gotovo stotinu godina, shvatila važnost otvorenoga i iskrenoga dijaloga s mladima o svim, pa i najtežim temama. U današnje vrijeme kada smo svjedoci mnogih problema i negativnih utjecaja kojima su izložena djeca i mladi, njezine riječi zvuče toliko suvremeno, snažno i iskreno, ponajviše jer govore o onom idealu koji je danas najviše ugrožen, a to je vlastiti razum i moralni osjećaj. Jedan od razloga zbog kojih je Ivana Brlić-Mažuranić postala i ostala dijelom hrvatskoga književnoga i kulturnoga kanona svakako su i ovakve snažne poruke koje je prenosila čitateljima, kako onima najmlađima, tako i onima malo starijima.

Praktične životne pouke Brlička daje malim čitateljima i u zbirci *Dječja čitanka o zdravlju* koja je tiskana 1927. u Zagrebu, u nakladi Higijenskoga zavoda sa školom narodnoga zdravlja. Sastoji se od trinaest pjesama u kojima se, u zabavnom tonu, djeci prenose savjeti o zdravlju, higijeni, dobrim i lošim životnim navikama i sličnim temama. Tako primjerice u pjesmi „Misli Luka, da je mudar“ autorica poduzima pravu malu antipufačku kampanju govoreći mladima o štetnosti duhana za zdravlje: „Zato, što već pušit zna,/ Došao je da pred svima/ Pusti kroz nos dima dva. // Ali znaj, da ovaj dječak/ Nije mudar, već je lud,/ Što si tako kviri grlo,/ Truje mozak, pali grud!“ (223) Upravo ovakav duhovit pristup ozbiljnim temama karakterističan je u njezinim poučnim pjesmicama i pričama kojima je nastojala utjecati na djecu i mlade – ne zastrašivanjem ili ozbiljnim ‘moraliziranjem’, nego duhovitošću, blagošću i iskrenošću. To je najizrazitija osobina Brličkinoga autorskoga stila i osobnosti – osjećaj za pravu riječ u pravom trenutku.

Prvi svezak *Sabranih djela* Ivane Brlić-Mažuranić završava zbirkom *Srce od licitara* koja je objavljena u Zagrebu 1938., u nakladi Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora. U zbirku su uvrštene pjesme i priče iz prvih dviju Brličkinih knjiga: *Valjani i nevaljani* i *Škola i praznici*, a sastoji se od jedanaest priča i trinaest pjesama. Zbirka je priređena u dogovoru s autoricom, neposredno prije njezine smrti, tiskana je postumno te je potom doživjela još nekoliko izdanja.

Kritička izdanja poput ovoga važna su jer pružaju dragocjenu građu za daljnja znanstvena istraživanja i analize, a u ovom konkretnom slučaju daju nam i uvid u procese nastanka i recepcije pojedinih tekstova, te razvoja autorskoga stila i osobnosti. Kada je riječ o bogatom i, zasad, do kraja neistraženom opusu kao što je Brličkin, valjano kritičko izdanje postaje još važnije, a odgovornost njegovih priređivača je velika. Sa zadovoljstvom se može zaključiti kako *Sabrana djela* Ivane Brlić-Mažuranić ispunjavaju svoju svrhu jer je riječ o temeljito i precizno priređenim tekstovima koji nude novi pogled na autoričina poznata i manje poznata djela. Osobito je to prisutno u prvom svesku u kojemu su objelodanjeni autoričini rani tekstovi te mnoge pjesme i priče dosad nepoznate široj javnosti, koje će možda tek sada steći svoju punu recepciju i valorizaciju. U ovakvim je izdanjima uvijek riječ o odnosu prema kulturnom naslijeđu i tradiciji, i o tome koliko nam oni znače danas. Filološka potraga za pričama Ivane Brlić-Mažuranić i usustavljanje njezinoga opusa pokazali su da još uvijek postoji uvažavanje tradicije i potreba njezina svrhovitoga uključivanja u sadašnji književni i kulturni kanon.

Martina Perić

Kvadratura ispričanoga kruga

Hameršak, Marijana. 2011. *Pričalice: o povijesti djetinjstva i bajke*. Zagreb: Algoritam. 211 str. ISBN: 978-953-316-468-7

U knjizi *Pričalice: o povijesti djetinjstva i bajke* Marijana Hameršak istražuje početke zasnivanja i status žanra bajke u okvirima dječje književnosti. Dovodeći ovaj žanr u kontekst